

ЧЕРЕЗОВА Ірина,

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри психології,
Бердянський державний
педагогічний університет

ІМІДЖОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти є підготовка кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння і впровадження наукових та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці. За таких умов виникає необхідність формування нового стилю соціальної поведінки майбутнього вчителя, яка б відповідала завданням розвитку суспільства, що, у свою чергу, вмотивовує розкриття проблеми, пов'язаної з формуванням іміджу, й актуалізує потребу її вивчення.

Окремі аспекти проблеми формування професійно-педагогічного іміджу майбутнього вчителя висвітлено науковцями, які досліджували: психологію індивідуальності (Б. Ананьєв, В. Мерлін, Є. Рогов, С. Рубінштейн); особливості становлення «Я-концепції» особистості (Р. Бернс, А. Маслоу, К. Роджерс); специфіку сприйняття людини людиною та соціальної перцепції (Л. Божович, Л. Виготський, Б. Ломов); концептуальні засади та практичний інструментарій іміджології (П. Берд, Л. Браун, Ф. Джефкінс, А. Панасюк, В. Шепель); сутність професійного іміджу фахівця та особливості його ефективної самопрезентації (І. Альохіна, В. Бебік, М. Вудкок, Ф. Кузін, Д. Френсіс); формування педагогічного іміджу та професійного образу Я майбутнього педагога (І. Володарська, Н. Гузій, А. Морозов, С. Панчук, О. Чебікін); закономірності становлення педагогічної майстерності освітянських кадрів та формування професійно важливих якостей майбутніх менеджерів освіти (І. Зязюн, Г. Закорченна, Н. Кузьміна, А. Макаренко, В. Сухомлинський).

Імідж (від англ. image - образ, зображення, відображення) - загальний механізм особистості, орієнтований на діяльність, та становить фундаментальну морфему психологічної активності. Він містить цілеспрямований образ, покликаний здійснити певний психолого-педагогічний вплив на людину. Якщо говорити про педагогічний імідж, то такий образ створюється відповідно до

уявлень педагога про ідеальну манеру професійної діяльності, спілкування, зовнішнього вигляду й активно впливає на формування професійно-педагогічної культури. Він вимагає від педагога підбору індивідуального власного стилю роботи та оволодіння спеціальними технологіями самопрезентації. При формуванні іміджу вчителя реальні якості переплітаються з тими, які приписує йому оточення. Імідж охоплює зовнішність, манеру одягатися, стиль спілкування, поведінки, мислення. Інакше кажучи, це мистецтво «керувати враженнями».

Зазначимо, що імідж не формується спонтанно, а є результатом цілеспрямованої роботи вчителя над собою в контексті вибудови взаємопов'язаних компонентів: когнітивного, габітарного, комунікативного або вербального та кінетичного. Формування іміджу - процес, для якого характерні всі компоненти процесуальності, а саме цілемотивований, когнітивний, діяльнісний та оцінно-рефлексивний. Результатом ефективності цього процесу є створений образ, або імідж.

Особистісно-професійний імідж учителя виконує провідну роль у налагодженні гуманних міжособистісних стосунків в освітньому середовищі та реалізується у процесі іміджевої діяльності.

Іміджева діяльність учителя - різновид професійно-педагогічної діяльності, яка реалізується засобами особистісно-професійного іміджу. Залежно від об'єкта іміджевого впливу, ця діяльність поділяється на внутрішню (іміджотворчу) і зовнішню (іміджоперетворювальну):

1. *Іміджотворча діяльність* - це рефлексивно-творча діяльність учителя, особистісно-професійний імідж з метою особистісного самозростання та професійного самовдосконалення. Під впливом іміджотворчої діяльності відбувається інтенсивний розвиток особистісних і професійно значущих іміджевих характеристик учителя, стверджується його іміджева позиція в педагогічному процесі.

2. *Іміджоперетворювальна діяльність* - організаційно-творча діяльність педагога, націлена на учнівську аудиторію (аудиторію іміджу) та шкільне середовище. Використання особистісно-професійного іміджу з такою метою забезпечує вдосконалення іміджевої поведінки вчителя та гуманізацію освітнього середовища. Інструментами (засобами) іміджоперетворювальної діяльності вчителя є іміджевий вплив та іміджева взаємодія,

внаслідок яких у школярів формуються позитивні іміджеві якості, підвищується рівень навчальних досягнень і вихованості [1].

Рушієм формування професійного іміджу сучасного вчителя є мотивація. Різноманітні мотиви особистості виступають спонукальною силою в досягненні поставленої мети. Мотив і мета утворюють своєрідний вектор діяльності, визначаючи її напрям та величину зусиль особистості. Цей вектор виступає в ролі системоутворювального чинника, що організує весь комплекс психічних процесів і станів, які формуються і розкриваються в процесі іміджевої діяльності [3].

Формування професійного іміджу є системою соціального формування поведінки засобом ментальних стереотипів і символів. На думку Н. Гузій, системоутворювальним чинником, а також однією із закономірностей формування педагогічного іміджу можна вважати естетичні якості особистості вчителя. Естетичний потенціал педагогічної культури дозволяє вчителю позбавитися унітарності у розв'язанні професійних задач, допомагає вирішувати їх за законами краси та досконалості. Естетична культура гармонізує педагогічний інтелект, емоційну, вольову й мотиваційну сфери професійної самосвідомості вчителя. Естетична розвиненість учителя стимулює роботу педагогічної уяви та фантазії, збагачує образність та асоціативність професійного мислення, вдосконалює культуру почуттів, надає емоційної виразності професійній поведінці та зовнішньому вигляду, виховує наполегливість, терпіння та вміння керувати собою [3].

Імідж може формуватися на основі даних зовнішності людини та її психологічних характеристик як за першим уявленням, так і в процесі взаємодії. Його формування є досягненням впливу зовнішніх якостей і виразності внутрішнього образу педагога на особистість. Змальовування, створення та розігрування образу назовні - все це передбачає володіння прийомами матеріалізації іміджу, знаходженню нової форми образу, контуру, силуету, конфігурацій, що потребує «прописування зовнішніх фарб», безпосереднього ситуативного «обігривання» внутрішніх якостей через володіння технікою мінісцени [2].

Іміджеформувальну діяльність сучасного вчителя можна розглядати як вияв зони найближчого розвитку, «визначення образу на зростання». Весь процес формування нового іміджу можна розподілити на чотири етапи: імідж-аналіз, імідж-креатив, імідж-дизайн та імідж-промоушн. Спочатку проводиться аналіз

зовнішності та якостей людини, її потенціалу, можливостей, а згодом знаходиться ідея перевтілення. Після цього будується «нова картинка», яка через певний час буде представлена суспільству [5].

Спроби створити імідж - це спосіб самовиховання, розуміння своїх можливостей. Роботу з формування іміджу можна уявити у вигляді наступної моделі: визначення сильних та слабких сторін особистості, формування образу на основі підсилення позитивних сторін, переведення потрібних характеристик у вербальну, візуальну та процесуальну форму [4].

Індивідуальний імідж вчителя формується у процесі соціальних комунікацій, де в закодованому вигляді відбито основні психологічні процеси (рівень тривожності, рефлексивності, емоційності), а шифр існує у вигляді символів на рівні зовнішніх проявів. Комунікативні здібності вчителя полягають в умінні знайти індивідуальний підхід до кожного учня, проявляти тактовність, встановлювати взаємини, побудовані на довірі, повазі, взаєморозумінні.

Під час презентації свого професійного образу в педагогічному спілкуванні перед учителем постає низка завдань вербальної комунікації, що включають прояв лекторської майстерності (встановлення контакту з аудиторією, логічність, інформативність, доступність викладу інформації), навчання основам мистецтва й культури мовлення (планування виступів, їх змістовність, аргументованість, доречність, рівень словникового запасу), дотримання принципів суб'єкт-суб'єктних відносин (безоцінне ставлення до співрозмовника і повне прийняття його особистості, використання технік активного слухання, використання «Я-висловлювань», рефлексія).

До засобів невербального впливу на суб'єктів спілкування належать: паралінгвістичні (тембр, висота, гучність голосу), естралінгвальні (зітхання, паузи, сміх, кашель), візуальні (спрямування погляду, його тривалість, міміка), кінетика (хода, рухи ніг, рук, тулуба).

Формувальний вплив учителя передбачає професійне управління власною комунікативною діяльністю, що потребує низки комунікативних умінь - спілкуватися в присутності сторонніх, цілеспрямовано організовувати процес комунікації і керувати ним, за допомогою системи спілкування організовувати з учнями навчальну, виховну й творчу діяльність [1].

Рівень ефективності індивідуального іміджу сучасного вчителя впливає на успішність його діяльності та відображає сутність особистості вчителя. Успішність особистісного іміджу будуть оцінювати різні групи людей, які висловлюють суперечливі вимоги, тому імідж повинен бути гнучким, самостійним, толерантним; повинен будуватися індивідуально з огляду на індивідуальні характеристики особистості, вік та соціальну ситуацію.

Етапи формування професійного іміджу [5] :

1. Сприйняття образу, на основі якого буде будуватися цілісний імідж.
2. Аналіз інформації та уявна корекція сприйнятого образу відповідно до ідеального образу та індивідуальних особистостей того, хто сприймає.
3. Використання (примірювання, програвання) окремих елементів бажаного іміджу: стилю спілкування, техніки володіння жестами, одягу тощо.
4. «Уживання, входження» в образ.
5. Привласнення та індивідуалізація обраного (бажаного) образу.

Особистісно-професійний імідж учителя характеризується як позитивний і негативний. Характер іміджу, значною мірою, зумовлений внутрішньою сутністю педагога (високою професійною самооцінкою, потребою в самореалізації, гнучкістю в пошуку творчих альтернатив) та залежить від вибору засобів впливу на суб'єктів освітнього процесу. Педагогу з позитивним іміджем притаманні риси власної гідності, самоповаги, відповідальність за себе й інших, активна професійна позиція тощо.

Отже, імідж є складним психолого-педагогічним явищем, своєрідною програмою соціальної поведінки людини і концентрує в собі найважливіші професійні характеристики, що презентуються через зовнішній вигляд та професійні якості. Імідж педагога формується поступово і є прийомом впливу на особистість, способом саморегулювання та самонавіювання, найважливішим елементом підготовки до професійної діяльності.

Перспективи дослідження професійного іміджу вбачаємо у поглибленому вивченні конкретних сфер іміджеутворювальної діяльності в контексті практики, яка тісно пов'язана з формуванням найбільш соціально запитуваних його типів. Окрім

того, імідж вимагає докладних досліджень і як особистісний феномен, і як явище створення колективного образу.

Спиок використаних джерел

1. Довга Т. Елементи іміджотворчості у навчально-професійній діяльності майбутнього вчителя початкової школи. *Людинознавчі студії: зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка»*. Випуск 3/35 (2016). С.100-108.

2. Євтушенко Г. В. Імідж сучасного викладача: сутність та особливості формування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 11. С. 630-634.

3. Зінченко В. Імідж учителя, або психологія одягу. *Відкритий урок: Розробки. Технології. Досвід*. 2008. № 4. С.85-86.

4. Костева Т. Б. Роль іміджу в професії соціального працівника. *Наукові праці. Педагогіка: науково-методичний журнал ЧДУ імені Петра Могили*. 2016. Т. 269. С. 257.

5. Олексенко В. Формування професійного іміджу сучасного вчителя. *Проблеми освіти*. 2015. Вип. 84. С. 258-263. URL: <https://imzo-journal.org.ua> (дата звернення 10.08.2021).

ЩЕРБАКОВА Надія,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки,
Бердянський державний
педагогічний університет

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВАННЯ ЕТИКЕТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Модернізація професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи є важливою умовою їх подальшої якісної фахової діяльності. Для реалізації зазначеної умови в закладах вищої освіти має бути здійснено в організації освітнього процесу природній перехід від знанневої до компетентнісної моделі навчальної діяльності, що підвищує особистісну мотивацію і самооцінку майбутніх фахівців, надає їм впевненості у власних силах та забезпечує ефективну підготовку до подальшої професійної діяльності.

Проблема формування професійної готовності майбутнього вчителя початкової школи в педагогічній науці є актуальною. Їй